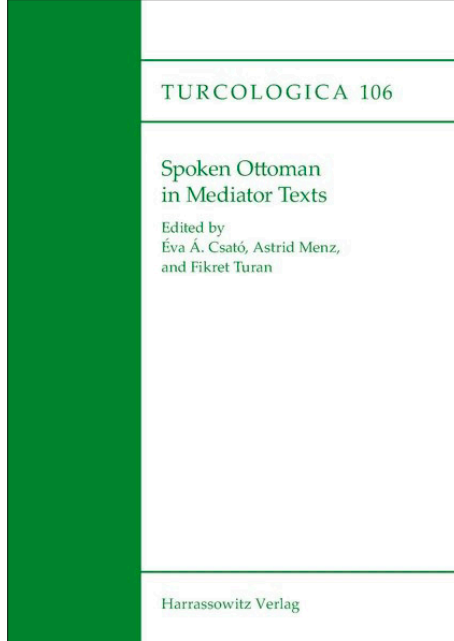

**TURCOLOGICA 106:
SPOKEN OTTOMAN IN MEDIATOR TEXTS**

EDİTÖRLER: ÉVA Á. ĆSATÓ, ASTRID MENZ, FİKRET TURAN
WIESBADEN, HARRASSOWITZ VERLAG, 2016, 181 S. 10 GÖRSEL,
2 HARİTA, 8 TABLO, 24.00x17.00 CM.
ISBN: 978-3-447-10576-7

Berker KESKİN*

Turcologica, 1985 yılından bu yana Lars Johanson öncülüğünde yayın hayatına devam eden ve Türk diline, edebiyatına, kültürüne dair pek çok farklı konuyu ele alan bilimsel yayın serisidir. Burada, serinin 106. kitabı olarak yayımlanan çalışmayı tanıtmak amaçlanmaktadır. Tanıtacağımız çalışmanın esas konusunu, aracı metinlerde bulunan Osmanlı Türkçesi oluşturmaktadır. Aracı metinler genel olarak bir dille ilgili olan ancak o dilin asıl konuşuru tarafından yazılmayan ve büyük çoğunluğu da o dilin kullandığı alfabeden farklı bir alfabe sistemi ile yazılan metinler olarak tanımlanabilir.

Uppsala Üniversitesi ve İstanbul Orient Enstitüsü ortaklığında 15-16 Mayıs 2009 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen *Aracılar: Arap Harfli Olmayan Yazmalarda Osmanlı Türkçesi ve Farsça* başlıklı bir çalıştayın katkılarıyla ortaya çıkan bu kitabın editörlüğünü Éva Á. Ćsató, Astrid Menz ve Fikret Turan üstlenmiştir.

Lars Johanson tarafından yazılan önsözden sonra çalışmada şu makaleler yer almaktadır:

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, berker.keskin@istanbul.edu.tr

1. **The Linguistic Landscape of İstanbul in the Seventeenth Century**, Éva Á. Csató, Bernt Brendemoen, Lars Johanson, Claudia Römer, Heidi Stein. (*17. Yüzyılda İstanbul'un Dilbilimsel Manzarası*)

2. **Masters of “Officialese”: The Mediating Role of the Scribal Profession in the Preparation of Petitions to the Imperial Council in Ottoman İstanbul**, Richard Wittmann. (*Resmî Dilin Ustaları: Osmanlı İstanbul'unda Müstensihlik Mesleğinin Divân-ı Hümayun'a Dilekçe Hazırlamadaki Aracı Rolü*)

3. **Suffix Vocalism in Two Middle Ottoman Transcription Texts**, Lars Johanson. (*Klasik Osmanlı Türkçesine Ait İki Transkripsiyonlu Metinde Ek Vokalizmi*)

4. **Turkish-speaking Anatolian Rums and the Karamanlidika Book Production**, Evangelia Balta. (*Türkçe Konuşan Anadolu Rumlar ve Karamanlıca Kitap Yayını*)

5. **Transcription Texts in Topkapı Sarayı Revisited**, Bernt Brendemoen. (*Topkapı Sarayı'ndaki Gözden Geçirilmiş Transkripsiyonlu Metinler*)

6. **Latin-script Turkish Manuscripts From Bosnia and Herzegovina (19th Century)**, Ekrem Čaušević. (*Bosna-Hersek'ten Latin Harfli Türkçe El Yazmaları, 19. Yüzyıl*)

7. **Non-harmonic Forms in the Grammar of André Du Ryer**, Musa Duman, Fatih Kemik. (*André Du Ryer'in Gramerinde Uyuma Girmeyen Yapılar*)

8. **Turkic Texts in Georgian Script Revisited: Preliminary Notes on the Akhaltsikhe K'arabadini**, Joakim Enwall. (*Gözden Geçirilmiş Gürcü Harfli Türkçe Metinler: Akhaltsikhe K'arabadini Üzerine İlk Notlar*)

9. **Labial Harmony in Turkish Suffixes in Four 17th and 18th Century Transcription Texts**, Mehmet Gümüşkılıç. (*17 ve 18. Yüzyıl'a Ait Dört Transkripsiyonlu Metinde Türkçe Eklerin Dudak Uyumu*)

10. **Transcription Text, Regraphization, Variety? – Reflections on “Karamanlidika”**, Matthias Kappler. (*Transkripsiyonlu Metin, Yeniden Tanımlama, Çeşitlilik? Karamanlıca Üzerine Düşünceler*)

11. **Polymorphic Words in Parigi's *Vocabolario Italiano-Tvrchesco* and Their Correspondences in Turkish Dialects**, Yavuz Kartallıoğlu. (*Parigi'nin Vocabolario Italiano-Tvrchesco Adlı Eserinde Çokbiçimli Kelimeler ve Bunların Türk Ağızlarındaki Uygunluğu*)

12. **Idioms and Dialogues in Holdermann's *Grammaire Turque* (1730)**, Astrid Menz. (*Holdermann'ın Grammaire Turque Adlı Eserinde Deyimler ve Diyaloglar*)

13. **The Dialogue Between a Turk and a Christian in the *Grammatica Turchesca* of Pietro Ferraguto (1611). Syntactical Features**, Heidi Stein. (*Pietro Ferraguto'nun Grammatica Turchesca'sında Türk ve Hristiyan Arasındaki Diyalog*)

14. Voicing and Devoicing Processes in Ottoman Turkish as Observed in Texts in Latin Script, Fikret Turan. (*Latin Harfli Metinlerde Gözlemlenen Osmanlı Türkçesinde Ötümlüleşme ve Ötümsüzleşme Süreci*)

1. Çalışmanın ilk makalesi, XVII. yüzyıl İstanbul'unun dilbilimsel açıdan genel bir manzarasını çizmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in nüfus politikasına bağlı olarak fetihten sonra İstanbul'a Türk aileleri getirerek onları yerleşmesi doğal olarak şehirde Türk nüfusunu artırmıştır. Ancak bunun dışında azınlıkların da kendilerine ait belirli yerleşim yerlerinin olması şehirdeki dil çeşitliliğini artırmıştır. XVII. yüzyıla gelindiğinde Türkçe konuşan zümreler iki katına çıkmıştır. Makalede, böyle bir dönemde azınlıklar tarafından Latin, Grek, Süryani alfabeli olarak oluşturulan eserler vasıtasıyla dönemin Osmanlı Türkçesine dair çeşitli bilgilerin elde edilebileceği ifade edilmiştir. Dönemin İstanbul'una ait verilen iki haritada Türklerin ve azınlık unsurların yaşadığı bölgelerin gösterilmesi, konuyu iyi bir biçimde ifade etmektedir.

William J. Griswold ve Emmanuel Le Roy Ladurie gibi bazı tarihçilerin iklim değişikliği ile tarihsel olaylar arasında ilişki kurmalarına benzer bir şekilde XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde yaşanan bazı sosyal olaylar (Celali İsyanları, İstanbul'a yapılan göçler vb.) Anadolu coğrafyasında iklimin değişmesine bağlanmaya çalışılmıştır. Konunun daha derinlemesine araştırılmaya muhtaç olduğu açıktır.

Azınlıkların Osmanlı Türkçesine nasıl bir katkısı olmuştur? Makalede azınlıkların kendilerine ait edebî metinleri Türkçe kaleme almasından, Osmanlı Türkçesine dair ilk gramer çalışmalarının yine onlar tarafından yapılmasından bahsedilmiştir. Ardından İstanbul'da yaşayan Rum, Ermeni ve Karamanlılar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Karamanlıların "*Türkçe konuşan Ortodoks Hristiyan*" olarak tanımlanması dikkat çekmektedir.

Gezginler, bilginler ve çevirmenler "*aracı*" olarak tanımlanmış ve bunların Osmanlı Devleti'nde buldukları süre içinde elçiliklerde çalıştıkları ve diplomatik vazifeler üstlendikleri belirtilmiştir. Bunun dışında hazırladıkları eserlerin tanıtılıyor olması da önemlidir. Bu eserlerin Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış olmasına rağmen en önemli özellikleri Klasik Osmanlı Türkçesine dayanmamasıdır. Kısacası araçlar, eserlerinde daha çok halkın konuştuğu Türkçe üzerine yoğunlaşmış ve örneklerini sokakta konuşulan dilden vermiştir. Bu bağlamda ilk oluşturulan eserler doğal olarak problem taşısa da daha sonra eserlerin Türkçeyi ifade etme noktasında daha doğru bir hâl aldığı söylemek mümkündür.

2. Richard Wittmann tarafından yayımlanan ikinci makale, esas itibarıyla arz-ı halciler üzerinedir. Yakın geçmişe kadar varlığını sürdüren arz-ı halciler, Osmanlı Devleti'nde araştırmacının ifade ettiği biçimiyle adeta dönemin avukatlarıdır. Üstelik Lonca teşkilatına da sahip olan bu arz-ı halciler, yazdıkları dilekçenin kabul olup olmama durumuna göre ünlenmişlerdir. Makalede arz-ı halcilerin ve kâtiplerin genel durumlarından bahsedilerek bir kişinin yazmış olduğu dilekçenin kabul edilme süreçleri ele alınmıştır.

3. Lars Johanson, Klasik Osmanlı Türkçesine ait transkripsiyonlu iki metinde eklerin vokal sistemini ele alır. Esasen bu çalışma, Johanson tarafından ilk olarak 1986 yılında yayımlanan çalışmanın gözden geçirilmiş şeklidir.¹ Bu makalede incelenen

¹ Lars Johanson, Zum Suffixvokalismus in zwei mittelosmanischen Transkriptionstexten, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* C. 76, Viyana, 1986, s. 163-169.

metinlerden biri *Yahudi Gelin* diğeri de *Konuşmalar* adlı, her ikisi de XVII. yüzyıla ait olan ve Osmanlı Devleti içerisindeki azınlıklar tarafından yazılan metinlerdir. Bunlardan hareketle ince ünlülü eklerin vokal uyumu Johanson tarafından üç şekilde tasnif edilmiştir:

- a. Sürekli olarak dudak uyumuna doğru gelişme gösteren sınıf,
- b. Düzlenmeye ait farklı aşamalar sergileyen ve yumuşak telaffuz edilen orta sınıf,
- c. Yumuşak telaffuza sahip olmamasına rağmen birlik gösteren sınıf.

4. Evangelia Balta'nın çalışması, Osmanlı Devleti içerisindeki Rum azınlıkların kitap yayınlarıyla ilgilidir. Ancak aynı başlıkta Karamanlı adı da geçmekte ve tıpkı yukarıda tanıtılan makaledeki gibi "*Türkçe konuşan Hristiyan Ortodoks*" olarak nitelendirilmektedir. Araştırmacı, Rum topluluklarının yerleşim bilgileri verilerek bunların özellikle Kayseri, Niğde ve Nevşehir arasındaki bölgede yaşamış olduğunu belirtir. İncelenen ilk kitap dinî içerikli olan *Hristiyan İnancı Antolojisi'dir*. 1718 yılında yayımlanan kitap Hristiyan inancının yanı sıra Türkçe konuşan Rumlar için Rumca'yı öğrenebilecekleri bir el kitabı formundadır. Bununla birlikte Rum tercümanlar tarafından Türkçe bir rehber olan kitap, 1743'te Amsterdam'da ve 1803 yılında yeniden İstanbul'da yayımlanmıştır.

5. Topkapı Sarayı Arşivi'nde "*Yabancı Evrak*" etiketli kutularda bulunan 1650 tarihli dört küçük hesap defteri üzerine Bernt Brendemoen tarafından hazırlanan bu makale, oldukça ilgi çekicidir. Araştırmacı, defterlerde aynı kişi tarafından hem Türkçe hem de Almanca yazılı olan ibareler bulunduğunu belirtir. Brendemoen, daha önce Yüksek Lisans tezinde incelemiş olduğu metinleri burada yeniden ele almış ve bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Metinlerin içeriği alım-satım ve hesaplama ilgilidir. Makale yazarına göre defterleri tutan muhasebeci Osmanlı alfabesini tam olarak bilmese de birkaç kelimeyi bu şekilde yazabilmiştir. Metinlerin fonetik değerine bakıldığında dudaksızlaşmanın pek çok kelimeye bulunduğunu söylemek mümkündür. Bunun dışında Brendemoen, metinlerin XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesine dair fazla bilgi vermediğini belirterek -ilk eki üzerinde durur. *Böglük* ve *böglük* örneklerinden hareketle bu dönemde vokal uyumunun henüz tam olarak gelişmediği görülmektedir.

6. Bosna-Hersek'te bulunan XIX. yüzyıla ait Latin harfli Türkçe el yazmalarının değerlendirildiği bu makale, verdiği bibliyografik bilgiler bakımından dikkat çeker. Sözlük ve gramer olmak üzere yirmiyi aşkın sayıdaki yazmalar, Bosna-Hersek'teki çeşitli kütüphanelerde, Fransisken manastırlarında bulunabilmektedir. Yazmaların büyük çoğunluğu rahipler tarafından oluşturulmuş olup 1815'ten 1874'e kadar tarihlendirilmektedir. Makalenin sahibi olan Čausević, yazmaların 1988 yılında Vančo Boskov tarafından keşfedildiğini belirtir ve toplu bir liste verir. Listede yazmaların fiziksel özellikleri ve nerede bulunduğu dair açıklayıcı bilgiler mevcuttur. Araştırmacı ayrıca yazmaların tarihi ve kültürel durumlarını sorgulayarak Bosna'da matbaacılığın gelişmesinden sonra gramer ve sözlüklerin neden kopyalanmaya devam etmediği gibi soruların cevaplarını arar.

7. Musa Duman ve Fatih Kemik, André Du Ryer'in 1630 tarihinde yayımlanan *Rudimenta grammatices linguae turcicae* adlı Türkçe gramer kitabında ses uyumuna girmeyen yapılar üzerinde durmaktadır. Araştırmacılar, ses uyumuna girmeyen örnekleri üç grupta toplamışlardır:

- a. Günümüz ses uyumu kurallarına tabi olan kelimeler: *gel-mek, dalgınlık...*
- b. Alternatif yapıları olan ve büyük çoğunluğu ödünçleme olan kelimeler: *alp-lik ~ alp-lık, dünyâ-lik ~ dünyâ-lık...*
- c. Ses uyumuna girmeyen gerçek Türkçe kelimeler: *gel-mak, işlet-mak...*

Son grupta olan yapılar özellikle eklerin gelişimi konusunda problem teşkil etmektedir. Batı Türkçesinde eklerin ses uyumunun günümüz Türkçesinde olduğu gibi gelişmediğini ifade eden araştırmacılar bu durumun yazım hatası veya istisnai durum olmak dışında üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğunu belirtmektedirler. Arap harfli Türkçe yazmalarda ses uyumu konusunda tam bir fikir ortaya konulmasa da özellikle Latin harfli Türkçe yazmalar bu konuda önemlidir. Dolayısıyla Ryer'in gramer kitabı incelenerek bu metinde geçen *uyuma girmeyen* ve *uyuma tabi* kelimelerden oldukça doyurucu örnekler tablo hâlinde sunulmuştur. Birkaç örnek şu şekildedir:

Uyuma girmeyen örnekler	Uyuma tabi örnekler
Sev-mak	Aç-mak
Sev-gıl	Tut-gıl
Sev-meyecek	Ol-mayacak
Gemi-cılık	Hasta-lık

Ryer'in herhangi bir açıklaması olmasa da araştırmacılar, kitapta verilen örneklerin Trakya ya da İstanbul çevresine dayandığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, Arap harfli yazımın özellikle eklerde vokalleri gizlemesi ses uyumu konusunda kesin yargılara varmayı zorlaştırmasına rağmen Latin harfli Türkçe yazmalar bu konuda daha açıktır. Dolayısıyla metinlerin okunarak detaylı bir incelemeye tabi tutulması gerekmektedir.

8. Sekizinci makalede Gürcü harfli Türkçe metinler ele alınmaktadır. Öncelikle bir sıralama yapılarak metinler tanıtılır: Dört Öğreti, Gürcüce-Türkçe/Tatarca Metin Kitabı, Gürcü harfli Türkçe şiirler ve K'arabadini adlı sağlık kitabı. İlk metnin dili Tatar Türkçesidir ve Prof. Murman Beltadze tarafından Tiflis Şark Enstitüsü'nde bulunmuştur. Gürcü harfleriyle yazılan metinde 405 sayfa bulunmaktadır. Gürcüce-Türkçe/Tatarca Metin Kitabı Gürcistan Ulusal Müzesi Elyazmaları Bölümü'nde bulunmaktadır. Metin üzerinde herhangi bir tarih ya da müellif bilgisi yoktur. Gürcüce-Türkçe sözlük, Gürcüce-Türkçe metinler ve yine Gürcüce-Türkçe sözlükten oluşur. Gürcü harfli Türkçe şiirler ise Tiflis Elyazması Enstitüsü'nde bulunmaktadır. K'arabadini adlı yazma ise bir sağlık kitabıdır. Samtskhe-Javakheti Müzesi'nde bulunan yazma, 1753 tarihlidir ve 216 yapaktır.

Metinlerin tanıtması yapıldıktan sonra yazılış amaçlarına da değinilerek, bunların Türkçe öğrenme amacıyla yazılmaktan çok misyonerlik faaliyetleri için oluşturulduğu ifade edilmiştir.

9. Eklerdeki dudak uyumunun XVII ve XVIII. yüzyıllara ait dört metinde incelendiği makalede araştırmacı öncelikle dudak uyumundan bahsederek Arap

imlasının kalıplaşmış yapısından dolayı eklerdeki dudak uyumu hakkında sağlıklı bir çalışma yapılamayacağından bahseder. Dolayısıyla Avrupalılar tarafından hazırlanan gramer kitapları, sözlükler ve konuşma kitapları -Latin alfabesi ile oluşturulmaları dolayısıyla- bu konuda daha kesin bilgiler sunabilmektedir. Bu bağlamda eklerin ses uyumuyla ilgili örnekler şu dört eserden alınmıştır:

- i. André Du Ryer's Rudimenta grammatices linguae turcaiae, Paris, 1630.
- ii. Gulielmo Seaman's Grammatica linguae turcaiae, Oxoniae (Oxford), 1670.
- iii. Pierre François Viguer's Éléments de la language turque, Istanbul, 1790.
- iv. Cosimo Comidas de Carbognano's Primi principi della gramatica turca, Roma, 1794.

Eserlere dair çeşitli bilgiler sunan araştırmacı, bunun ardından isimden isim yapan +li, +lik, +ci ekleri, iyelik ekleri, ilgi hâli eki, belirtme hâli eki ve zaman ekleri vd. pek çok eke dair oldukça kapsamlı örnekler verir. Sonuç olarak, Seamen ve Ryer'in XVII. yüzyıla ait yukarıdaki eserleri incelendiğinde ses uyumunun eklerde kurallaşmış bir yapıda olduğunu söylemek zor görünmektedir. Ancak Viguer ve Carbognano'nun çalışmalarında neredeyse her ekte dudak uyumu göze çarpmaktadır. Buradan hareketle eklerdeki dudak uyumunun ancak XVII. yüzyılda kural hâline geldiği ifade edilebilir.

10. Karamanlıca üzerine bir diğer makale Matthias Kappler'e aittir. Kappler, Karamanlıca teriminin tam olarak neyi veya neleri kapsadığı konusunda eksiklikler olduğunu belirtir. Karamanlıcanın yalnızca "Grek harfli Türkçe el yazmaları" şeklinde tanımlanamayacağını, bazı yayınlarda "Türkçenin bir çeşidi" olarak Karaman dili, Karamanlıca, Karaman Türkçesi gibi ifadeler kullanıldığını ifade eder. Bugüne kadar yapılan çalışmaların genellikle dilbilim temelli olduğunu söyleyerek işin sosyo-kültürel boyutunun göz ardı edildiğini belirtir. Karamanlıca üzerine yapılan önemli çalışmalar hakkında bilgi veren araştırmacı, sırasıyla Georg Jacob, Otto Blau, Robert Dawkins, Ettore Rossi, Janos Eckmann, Mefküre Mollova ve Robert Anhegger'in görüşlerine yer verir ve sonuç olarak Karamanlıca metinlerin sözlü ve yazılı çeşitliliğin grafiksel bir yansıması olduğuna kanaat getirir. "Transkripsiyonlu metin" terimi, Karamanlıca için uygun değildir çünkü metinler esasen çeviri edebiyatını oluşturur. Hazai tarafından önerilen "Arap harfli olmayan metinler" terimi ise kapsamı oldukça geniş olduğu için reddedilir. Dolayısıyla araştırmacı tarafından Karamanlıca'yı ifade etmek için regraphization (=bir dilin yazılı formunu yeniden tanımlama) terimi kullanılır. Ancak bu terimin de Karamanlıca'yı tam olarak karşılamak için yeterli olduğunu söylemek zordur.

11. Yavuz Kartallıoğlu, İtalyan Bernardo da Parigi'nin hazırladığı *Vocabolario Italiano-Tvrchesco* adlı sözlüğünde çok biçimli kelimeleri ele almaktadır. 1630 yılından sonra İstanbul'a gelerek Katoliklerin misyonerlik faaliyetlerine katkıda bulunan Parigi, Türkçe öğrenmiş ve yukarıda adı geçen sözlüğü üç cilt hâlinde yayımlamıştır. Sözlüğünün önemli bir özelliği, o dönemde Avrupalılar tarafından hazırlanan pek çok sözlüğün aksine Osmanlıca madde başlarının Arap harfli olarak, harekeli bir şekilde verilmesidir. Üstelik örnek olarak verilen bazı cümleler resimlenmiştir.

Kartallıoğlu, üç ana başlık (Ses düşmesi, ses türemesi ve ses değişmesi) altında Parigi'nin sözlüğünde geçen Osmanlıca kelimeleri incelemiş ve bunları üç kategoriye sokmuştur:

- i. Yazılı dile ait yapılar
- ii. Sözlü dile ait yapılar
- iii. Ağızlara ait yapılar.

Sözlükte, bir sözcüğün yukarıda verilen her üç kategoriye ait şekilleri de görülebilmektedir. Aşağıda örnek sözcükler verilmiştir:

Yazılı dil	Sözlü dil	Ağız
tekfür	tekir	tekil
devlet		dövlet

Bu çalışmanın da gösterdiği gibi Osmanlı Türkçesinin özellikle sözlü dil ve ağız özelliklerinin anlaşılmasında aracı metinler oldukça büyük bir öneme sahiptir.

12. Holdermann'ın *Grammaire turque* adlı kitabında deyim ve diyalogları inceleyen Astrid Menz, anılan gramerin aslında anonim olduğunu ancak bazı araştırmacıların onu Jean-Baptiste Holdermann'a atfettiğini belirtir. 1730 yılında İbrahim Müteferrika tarafından basılan eser, beş bölümden oluşmaktadır ve Arap alfabesi ile sunulmasına rağmen Latin kökenli bir transkripsiyon sistemi ve Fransızca çeviriye sahiptir. Dolayısıyla eseri gramer kitabı olmasının yanı sıra konuşma kılavuzu olarak da değerlendirmek mümkündür. Menz, Holdermann'ın gramerini en azından XVIII. yüzyıl Osmanlı Türkçesi için değerli bir kaynak olarak görse de yazarının Osmanlı Türkçesine ne derece hâkim olduğu noktasında çekinceleri bulunmaktadır.

13. Heidi Stein, Pietro Ferraguto tarafından 1611 yılında hazırlanan *Grammatica turchesca* adlı gramer kitabındaki diyaloglarda yer alan sözdizimsel özellikleri ele almıştır. Kitaptan örnek olarak alınan cümleler incelendiğinde XVII. yüzyıl Osmanlı konuşma Türkçesinde diğer dillerin etkisini gözlemlemek mümkündür. Gagavuz ve Kıbrıs Türkçelerinin sözdizimsel özellikleri ile kitaptaki örnekleri karşılaştıran araştırmacı, yan cümlelerdeki benzer yapıların varlığına değinerek Ferraguto'nun eserini Rumeli ağızı ve Kıbrıs ağızı için oldukça değerli bulur.

14. Son olarak Fikret Turan, makalesinde Latin harfli Osmanlı Türkçesi metinlerinden hareketle ötümlüleşme ve ötümsüzleşme konusunu ele almıştır. Çalışmaya kaynaklık eden metinler şu şekildedir:

- i. Thesaurus Linguarum Orientalum'un bir ve dördüncü cildi
- ii. A Grammar of the Turkish Language
- iii. Manchester Üniversitesi John Rylands Kütüphanesi'nde bulunan ve yayımlanmamış bir gramer kitabı.
- iv. Manchester Üniversitesi John Rylands Kütüphanesi'nde bulunan ve yayımlanmamış bir Fransızca-Türkçe sözlük ve dinî hikâyeler.
- v. Harsány tarafından XVII. yüzyılın ikinci yarısında oluşturulan Osmanlı Türkçesi metinleri.

Ses hadiselerinin Arap harfli metinlerde tespit edilebilmesi oldukça zor olsa da eğitim seviyesi daha az olanlar tarafından yazılan düzyazılar ve Latin harfli eserler bu konuda araştırmacılara ışık tutmaktadır. Öncelikle ötümsüzleşme ele alınmış ve kelime sonu b > p, j > ç, d > t, g > k, v > f, z > s ses hadiseleri hakkında yukarıda anılan

eserlerden örnek kelimeler tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ünsüz uyumunun XVII. yüzyılda Türkçenin genel bir kuralı haline gelmesi ve ötümlüleşme hadisesi hakkında da pek çok örnek bulunmaktadır. Sonuç olarak makale yazarı, konsonant uyumunun ünsüz benzeşmesinden önce gerçekleştiğini belirtir. Ayrıca, sözlü dilin standart yazı diline rağmen belirli ses bilgisi kurallarına sahip olduğu görülmektedir.

Turcologica serisinin 106. kitabı olan *Spoken Ottoman in Mediator Texts*, genel olarak Latin harfli Osmanlı Türkçesi metinleri ekseninde hazırlanmış birbirinden farklı on dört makaleyi içermektedir. Her bir makale, Osmanlı Türkçesinin ve genel olarak Batı Türkçesinin gelişimi konusunda Latin harfleriyle yazılmış Osmanlı Türkçesi metinlerinin ne kadar büyük önem arz ettiğini göstermiştir. Bu şekilde hazırlanmış olan tüm eserlerin incelenerek daha fazla çalışmanın yapılması, özellikle fonetik konusunun aydınlatılmasına büyük fayda sağlayacaktır. Kitabın yayımlanmasında emeği geçen Éva Á. Csató, Astrid Menz ve Fikret Turan'a teşekkür eder, ortaya koydukları eserin bu alanda yeni çalışmalar yapılmasına vesile olmasını temenni ederiz.